I. N. 7.

EXERCITATIO de INFUSI VERONICÆ EFFICACIA PRÆFERENDA HERBÆ THEE.

§. I.

Detestandus Europæorum, maxime Germanorum mos est, quod remota & exotica magis æstiment, & præferant suis vernaculis & domesticis, longe sæpe præstantioribus. Natura sui ubiq; est custos, & cuique terræ sufficit, & uti dat alimenta, sic quoque remedia, & omnibus nationibus præbet, quod ad alendum & sanandum est idoneum. Singulis terris olim sua suffecerunt remedia, nos autem, postquam peregrina alimenta & condimenta placere cœperunt, etiam remedia nostra spernimus, & foras remota, prioribusque seculis ignota, repetimus. Et sane, ex ceteris nationibus, nulla majorem sibi in hac parte sumpsit licentiam, quam Germanorum, quibus nulla erga matrem naturam est constantia & fides. Quod alimentorum condimentorum, potuum v. gr. Thee, Coffée, Choccolade species, etiam sanitatis titulo inventæ sunt? Equidem

non omnem detrahere laudem hisce volumus, sed saltim hoc urgemus, dari meliora & salubriora, & elementorum affinitate naturæ magis congrua in nostris terris, quæ aspernamur, & nihili habemus nobisque sordent; adeo ipsarum rerum saporem amisimus, ut nihil fere palato accidat gratum, quam quod male emptum, & ex disitis ac extremis regionibus allatum barbaræque nomenclaturæ titulo fulgeat. Hoc ad medendum longe efficacius creditur, stolida phantasia vires vel augente vel imminuente. Habemus ante oculos herbas efficacissimis virtutibus & dotibus instructas; minimeque ingratas, quas pedibus calcamus, quibus ignotas & ex exteris regionibus allatas præferimus; cum tamen ipsæ Indorum gentes illarum usum magnifaciant, & magno pretio ob hanc causam sibi adferri curent. Placet jam unicam Veronicam assumere, quæ non pares saltim, sed majores, cum ipsa Herba Thee, recondit virtutes. Hujus infusi vires, liquore H. Thee adhuc superiores, dissertatione hac recensere nostri instituti erit, simul istius herbæ elementa chymico igne eruta tradendo, & accuratius observationes quasdam de hujus infusi viribus insinuando.

§. II.

In principio autem monendum censeo, quid infusi Veronicæ nomine intelligamus, quo minus neglecta nominis evolutio difficultatem vel obscuritatem quandam pariat. Per Veronicam intelligimus illam spicatam terrestrem perennem supinam vulgarem foliis serratis secundum Morisson. flore albo & cœruleo. German. Ehrenpreiß. Infusio autem, sive infusum, secundum *Schroderum*, audit liquor qualitatibus medicamentosis, sola maceratione imprægnatus, & differt a deco-

decocto; quod in hoc coctione extrahantur, in illo autem sola digestione, & maceratione calida virtutes medicamentosæ. Uti autem infusiones apud Medicos varis solent adornari liquoribus, nimirum vino, spiritu vini, aceto, aquis destillatis, liquoribus salinis, aqua communi, sic nostrum infusum Veronicæ peragitur sola aqua simplici, eaque calidissima, facta in illam sufficiente injectione herbæ exsiccatæ: per exiguum saltim tempus digestio ac extractio fit facilisque aquæ tinctura, non secus, ac in præparatione infusi Herbæ Thee fieri assolet. Præferimus autem infusum Veronicæ omnibus aliis, ex hac verba paratis medicamentis & quidem illius Spiritibus, Essentiis: nam licet puriores sint, vehementius tamen ægros offendunt, & spiritibus corporis nostri vim faciunt, cum e contrario infusa moderate agant. Longe quoque præstabilius est ipsius decocto quippe in hoc, fortiori calore admoto, particulæ volatiles subtiles ipsius plantæ in auras difflantur, crassioribus ac magis terrestribus a nexu aliarum dissolutis, inque ipsum liquorem coactis quæ non parum vires ipsius infusi debilitare solent. Et ob hanc rationem rhabarbarum, & folia sennæ infusa calide, longe felicius vim suam purgantem exserunt, quam si cum eadem aqua decoctionem passa fuerint, particulis terrestribus identidem salis purgantis acrimoniam multum obtundentibus. Folia asari in infusione aquæ calidæ vomitum, decoctione autem diaphoresin movent laudabilem. Herba Thee, fortiori in aqua coctione, adstrictoria facultate brunoque colore illam imbuit, minusque grata evadit. Quare sale subtili sulphureo quæ pollent, magis infundenda, & quorum virtus in principio resinoso,

 terre-

terrestri, acido residet, magis coquenda esse, regula Pharmacevtica docet. Adeo variant ejusdem medicamenti vires & usus, ratione diversi præparationis modi.

§. III.

Quoad usum nostræ Veronicæ attinet, illam infundi solum jubemus, non enim decoctionem videtur admittere, partim ne fraudetur substantia sua volatili summe æstimabili, partim ne molleculæ fixiores terrestris indolis, coctione nimis evolutæ solventis poros subeant, sicque activitatem medicamentosam infringant. Optime celebratur hæc infusio in decenti & cooperto vase, quo particulæ evaporabilis spirituosæ custodiantur, mox tingitur aqua elegantissima flavedine, & saporem exhibet non ingratum, leniter subamaricantem. Sorbetur hæc infusio calidissime, cum vel sine saccharo, ad mensuram unam, vel saltim dimidiam, in loco temperato blandum exspectando sudorem: Uno verbo, eadem præparatio, idem modus utendi Veronica est, cum ipsa herba Thee.

§. IV.

Ut autem infusi hujus virtus dilucidius innotescat, & ejus vires commendabilis evadant, necessum est, ut prius elementa ipsius herbæ paulo penitius examinemus, illamque diligenti tractatione Chymica, ac mistionum cum variis liquoribus versemus, quo operationis fons eo liquidius pateat. Quemadmodum autem quævis universi hujus corpora, ex diversis ratione figuræ, magnitudinis, ac motus, particulis constructa deprehendimus, sic quoque Veronica nostra constat particulis non homogeneis, sed variis ratione magnitudinis seu molis, figuræ, & situs. Quænam sunt vola-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

volatiles ſpirituoſæ, celerius evaporabiles, eæque in minutisſimas ſuperficies diviſæ ſunt, quare prompte obſecundant ſubtiliſſimi ætheris aut aeris motui, vel calori. Compertum enim eſt ex mechanicis Phyſicis, nulla corpora proprio motu aſcendere, ſed ab ambiente extrinſeco fluido graviori ſurſum pelli, hinc particulas veronicæ volatiles, ipſius atmoſphæræ particulis, leviores eſſe firmisſime ſtatuendum eſſe videtur, certum enim, Veronicam in aerem emittere innumera effluvia, nec minus odor & deſtillatio Veronicæ recentis teſtatur de particularum ſubtiliſſimarum levitate ac copia.

§. V.

Porro particulas ſalinas variæ figuræ inexiſtere noſtræ herbæ, patet exinde, quia magnam copiam ſalis fixi largitur, ſi decenti combuſtione tractatur; nec herba excepto abſynthio facile invenitur, quæ majorem copiam prebeat ſalis fixi. Noſtra herba retortæ indita, ſi igni aperto committitur, fundit liquorem ſalinum ſubacrem, empyreumaticum, qui cum acido affuſo, nullum quidem edit conflictum, attamen effectum alcalinum undequaque edit, dum ſyrupum violarum cœruleum viridi tingit colore, quod omnibus alcalinis ſolenne eſt, ipſisque proprium, &, ſolutionem mercurii ſublimati præcipitando, colore ſubflavo impregnat. Carbonibus vivis injecta ipſa herba, fumum exhalat ſalino volatilem, qui mirifice nares, & oculos ferire ac afficere ſolet. Porro hæc herba inſolutione ſalis tartari prius macerata & deſtillata, præbet liquorem cum oleo empyreumatico, mere alcalinum aerem ſal volatile ſpirantem. Sulphureas inflammabiles partes in Veronica indicat oleum, ex deſtilatione emer-

emergens, idem combustio plantæ: Et notabile est infusioni veronicæ flavo colore tinctæ si injiciatur oleum tartari per deliquium, vel spiritus salis Ammoniaci urinosus, quod mixtura longe clarior evadat & color magis exaltetur. Omnia quippe alcalina singulari colores exaltandi ac diffundendi vi pollent, dum in texturam sulphuream agunt, illam rarefaciendo, & lucis radios varie modificando. Sic tincturæ rhabarbari, aloes, myrrhæ, addita debita quantitate olei tartari per deliquium, rubicundissimum induunt colorem. E contrario acida, uti nonnullos colores exaltare solent, sic quoque plures destruere apta sunt, & idem contingit circa nostram infusionem, cui, maxime si imprægnata fuerit ante liquore Alcalino, affusum acidum omnem adimit colorem, ita ut pene limpida & clara evadat.

§. VI.

Principium terrestre in Veronica arguit, præter lenem adstrictionem & amarorem, etiam color nigricans, qui emergit ex mixtura infusi nostri, cum solutione Vitrioli. Experientia quippe mechanico chymica ostendit, quæ particulis terrestribus facile solubilibus constat corpora, uti gallæ, terræ catechu, radix tormentillæ, lignum aloes, illa soluta ad mixturam Vitrioli atramentosum colorem induere. Et quoniam eadem corpora, solutioni mercurii sublimati remixta, illam obscuro brunam reddunt, tentavimus quoq; idem cum nostra veronica, & Herba Thee, & idem successit effectus, indicio manifesto: plures terrestres solubiles partes continere nostram herbam.

§. VII.

Ex hisce jam adductis clarissime efficitur, plantam nostram

nostram ratione divisionis ex corpusculis variis, nimirum volatilibus, levissimis, mediis, & fixioribus, terrestribus esse conflatam. Particulæ quippe quo magis sunt divisæ, eo volatilitatis statum, quo minus divisæ, eo fixitatis indolem lubentius induunt. Subtilitatem particularum testantur effluvia, odor: fixiores partes, ipsum sal fixum, cineres, medias, particulæ sulphureæ salinæ solubiles sufficientissime demonstrant. Quoniam autem diversa hæc principia non inæqualiter invicem mixta sunt, sed laudabilis harmonia & æqualis illorum proportio ubique apparet hinc non sensibile prædominium qualitatis cujusdam in sensus cadit, nec sapor, nec odor, qui alias elementorum illorumque variæ mixturæ indices ac productrices sunt, nimis excessivus est, hinc etiam non facile creat nauseam ejus infusio, sed palato, modo ipsi consvescamus, arridet, nam omnes potus qui fortiori odore imbuti sunt, facilem nauseam parare solent, & ob id decocta & infusa herbarum cephalicarum, quæ sale oleoso turgent, v. g. salviæ, rosmarini, non adeo palato placent. Uno verbo Planta Veronicæ, ratione principiorum constituentium, illorumque qualitatum ac virium valde temperata est, quo titulo fulget & arridet quoque ipsa herba Thee. Omne autem temperatum naturæ nostræ admodum amicum, infensum autem & nocivum omne, quod excessiva facultate notatum est, hoc facillime in deteriorem partem, illo autem minime uti possumus. Non tutius nec gratius & ad sanitatis conservationem conducibilibus datur remedium, quam quod amica temperie se commendat: temperata magis sunt domestica, principiis nostris vitalibus magis confinia, quæ harmonia & decenti temperie sustentantur: Temperata æqualem, nec tardum nimis nec nimis

celerem humoribus injiciunt motum, in cujus æquilibrio vitæ nostræ ratio, ac incolumitas præcipue consistit.

§. VIII. Examinata sic Veronicæ, quoad principia, indole, si jam comparationem instituere velimus, cum Herba Thee, haud difficulter demonstrare possumus, longe excellentiorem illam esse, multisque parasangis eam antecellere; utpote Veronica longe copiosiores alcalinas particulas alit, quam ipsa herba Thee. Falsum est herbam Thee fœtam esse sale volatili oleoso, a quo qui vult ejus virtutes deducere, multum errat, talismodi enim salis volatilis oleosi, ne ullum quidem vestigium apparet; potius petendæ illius virtutes sunt, quicquid præstat, a sola calida aqua, & adstrictoriis terrestribus moleculis, siquidem Herba Thee destillata exhibet non spiritum volatilem alcalina virtute præditum, sed subacidulum adstringentem empyreumaticum: fumi ejus per fistulam si hauriantur, austeritate sua gulam constringere solent. Latissime autem patet ejus virtus adstrictoria in decocto paululum inspissato, quod ad solutionem Vitrioli inverum degenerat atramentum, non secus ac si gallarum infusio assumpta fuisset; extractum herbæ Thee propter virtutes adstrictorias alvum constipat, ejusqve nimium fluxum cohibet, quod etiam annotavit *D. Mandelsloh* in Itinerario Indico c. 9. pag. 42.

§. IX. Qvicqvid itaqve Herba Thee per se & sua natura præstat, id præstare videtur per particulas adstringentes copiosissimas. Nec absonum & rationi ineptum est propter easdem adstringentes particulas alacritatem majorem spiritibus injungere, illosque ad promptiorem motum incitare, distributæ enim per intima sanguinis eædem particulæ, fibrarum ac nervorum dum ingrediuntur tubulos, illos sibi arctius jungunt, & strictiores red-

reddunt, hinc illos tubulos angustatos paucior quidem spirituum animalium copia replet, compensatur autem propter angustias majores, majori rapiditate illorum, sicq; ob citatiorem spirituum motum œconomiæ animalis functiones longe alacrius celebrantur. Compertum autem est, medicamenta adstringentia non eosdem, sed varios pro diversitate individuorum edere effectus & uni prodesse, alteri mire nocere. Illis qui siccitate nervorum laborant, & quibus roscidum humidum deficit, adstringentia admodum infensa esse solent, magis enim nervorum thoruli occluduntur, & influxus spiritibus animalibus denegatur, sicque paralyseos & apoplexiæ metus fit. Magis itaq; æstimanda venit ipsa Veronica, quæ præter subadstringentes, ceu vasorum tunicas roborantes, etiam copiosas Alcalinas salinas particulas possidet, quæ magnos in debellandis affectibus edere solent effectus.

§. X. Quoniam autem tractatio nostra potissimum est de infuso ipsius herbæ, placet jam inquirere, ex quibus elementis illud ipsum constet, sive quænam principia ipsius plantæ, aquam quæ infusioni servit, ingrediantur. Diximus superius, particulas terrestres, quæque majori gaudent superficie, non facile concedere in poros ipsius aquæ, nisi fortiore coctione comminutæ illorum interstitia subire cogantur; remanent itaque subtiliores salinæ alcalinæ & terrestres, prompte solubiles, quas lubentius recipit ipsa aqua, ceu menstruum simplicissimum ac purissimum, calore extractionem non parum adjuvante. Volatilium particularum portionem infuso inesse evincit illius destillatio, quæ aquam Veronicæ boni odoris & saporis præstantisq; virtutis largitur. Ex hisce jam patet, Veronicam recentem vel in umbra, aut sub charta circumspecte siccatam (quod etiam de aliis herbis tenendum est) ad infusionem esse optimam. Pessimus Pharmacopæorum mos est, locis vel hypocau-

pocauſtis calidis committere herbas ad ſiccationem, cum præcipua virtus, quæ reſidet in ſale volatili æthereo, avolet in auras. Quo curatius itaque noſtra herba eſt ſiccata, eo meliorem depromit virtutem. Porro infuſi magna quantitas, ſi debite inſpiſſetur, poſtea aeri frigido exponatur, magma apparet in ſuperficie ſal tartariforme, haud ingrati amaroris & elegentibus ſtriis emicans, virtute deterſiva ac aperiente ſe undiquaque: commendans. Præter ſalinas autem in ſuperficie contentas apparent in fundo magmatis particulæ terreſtres copioſisſimæ.

§.XI. Tria itaque in infuſo deprehendimus elementa nimirum particulas ſpirituoſas valatiles deinda ſalinas alcalinas, & terreſtres adſtringentes. Ratione volatilium infuſum hoc in corpus hauſtum, & in ſanguinem diſtributum, tam ſpirituum animalium, quam reliquorum minutisſimorum corpuſculorum, in lympha & ſanguine conſiſtentium, motum blande procurat, & promovet, quia propter ſubtilitatem jus habet illos proxime adficiendi. Spiritus autem impulſi ac in motu conſtitui, reliquos humores in motu tardiore verſantes ad motum faciliorem incitant ac cogunt. Etenim omne corpus in motu conſtitutum, alterum quod in motu non eſt, facilius impellere poteſt, ſecundum axioma Mechanicum. Promovetur hac ratione motus omnium fluorum machinæ noſtræ tam progreſivus, ſeu circularis, quam inteſtinus, in quo utroque motu ſanitatis noſtræ conſervatio maxime pendet. Ratione particularum alcalinarum & ſalinarum, vi reſolvente ac corrigente laudatum infuſum pollet. Certum enim ac ſtatum eſt, plurimas morborum cauſas nidulari in obſtructionibus, illasque morborum fabros eſſe: hæ non niſi ab impedito partium fluidarum, per anguſtisſimos capillarium anfractus motu, tam circulari, quam inteſtino, non poſſunt non origenem ſuam nanciſci. Fieri non poteſt, ut corpus

fluidum

fluidum, quamdiu ejus partes in perpetuo & irrequieto motu juxta se invicem versantur, naturam solidi induat; necessum itaque est, ut partes juxta se invicem quiescant, & sese invicem firmius contingant, quo fiat durum & solidum, obstructionum primaria causa. Quando autem sal propter acies & spicula minutissima rigida in continuo motu est, dividendo crassorum humorum vascula obstruentium superficies, non possunt non illorum particulæ dividi, incidi atteri ipsisque motus denuo introduci, ut fluiditatem resumant: & in hoc versatur pene omnis curatinis cardo ac nervus; et enim qui prompte ac facile obstructiones pertinaciores solvere noscit, ille & felicius curare chronicas sataget. Tandem terrestriores infusi nostri particulæ, machinæ vitalis fluoribus intimatæ, parietibus vasorum ac tunicarum fibrarumque interstitiis, propter crassiorum superficiem, facilius adhærent, illæque coarctant, & in angustius spatium redigunt, unde spiritus animales, machinæ nostræ motores, in angustius spatium coacti, angustiam loci celeritate compensant, sicque celeriori in fluxu partes fibrosas ac musculosas magis animant, vigorant, constringunt, unde partium dependet robur.

§. XII. Examinata jam sufficienter Veronicæ natura, restat nunc, ut alterum ingrediens, nempe aquam calidam inspiciamus, quidnam ad infusum nostrum conferat, seu ab illa exspectandum sit. Non absone plures emunctorium Medicorum, quicquid infusum Thee, Coffe aliarumque herbarum præstat, id omne deducere malunt ab aqua calida, quam ab ipsis herbis. Nec noster animus est, ab hac sententia secedere, potissimas infusi vires adscribentes calidæ, secundarias ipsi herbæ. Sola enim herba vel redacta in pulverem, vel in Essentiam, & extractum abiens nunquam hoc præstabit, quod ejus infusum, qvarum unum alterius poscit opem, amice ambo conspirare debent

in medicamentum optimum ac præstantissimum.

§. XIII. Quoniam autem in aqua calida duo occurrunt consideranda, primo aqua, & deinde calor, ipsi adveniens, placet in utriusq; naturam paulo accuratius inquirere. Aquæ essentia consistere videtur in ipsa fluiditate, humiditate, &, si loqui sic fas est, insipiditate, nihilq; aliud aqua est, quam liquor insipidus. Notum autem est ex Physicis, fluiditatem consistere in perpetuo ac jugi minutissimarum juxta se invicem motu, & quod fluida poris gaudeant innumeris, in quorum interstitiis copiosissima hæreat materia subtilis. Intestinum autem aquæ particularum motum patefacit solutio salium vel sachari in ipsam injectorum, quæ sine motu, ut ut oculorum sensum fugiat, absolvi non potest. Abundantiam & diversitatem pororum arguit experimentum, dum portio aquæ salæ communi saturata, ut ne granum quidem salis capere amplius possit, aliud sal v. g. alumen injectum, de novo aggreditur, illud solvendo, siq; hoc refertum est, tertium sal v g. Vitriolum denuo recipit, & sic porro, ut admiratio mentem merito subeat, quomodo hæc procedant. Nullum autem dubium, interstitia inter particulas aquæ esse figuræ diversissimæ, quæ alias particulas capere ineptæ sunt, quam quæ ipsi loco congruunt, & cum salia longe diversis gaudeant figuris, clarissime inde colligitur, poros cubicos particulas etiam cubicas requirere, & si illi saturati sunt, non alias amplius capere possunt, & sic porro. Præsentiam particularum aerearum & ætherearum in ipsa aqua hærentium, monstrat partim experimentum, dum in vase ab aere per antliam evacuato, posita aqua innumeras emittit bullulas, partim etiam aquæ evaporatio id testatur, quæ fieri non posset, nisi particulæ quædam elasticæ æthereæ ipsi aquæ insint. Præterea aqua insipida est, i. e. omni sapore destituta, quia lubricis, flexilibus constat particulis,

lis, & salinis caret. Et quamvis pauca salium ramenta in magmate evaporatæ æquæ conspiciantur, illa tamen adventitia sunt ex fundo forsan oriunda, nec proprie naturam aquæ ingrediuntur. In insipidis autem magna inest efficacia, uti id solide ac erudite demonstrat Clariss. *D. Schraderus in dissertatione de insipidorum efficacia* Menstruum enim insipidum simplicissimum & purissimum est, & ad varias recipiendas particulas aptissimum, quoniam heterogeneis nondum est imprægnatum, & quicquid agit, sola fluiditate id præstat, nam fluida mediante intestina & perpetua particularum agitatione, corporum poris impelluntur, ut sic iterata insinuatione earum ac concussione non vi, sed blande particularum solidarum nexum tandem dissolvant.

§. XIV. Ex hisce jam adductis luculenter patet, aquam optimum esse menstruum, & vehiculum ipsis Herbæ Veronicæ, & quo puriorem ac leviorem illam esse, eo meliorem, insignique pollere efficacia, salia cujusvis generis ac figuræ in poros suos recipiendi, dura ac solida corpora emolliendi ac resolvendi, illaque ad fluiditatis statum adducendi.

§. XV. Quod attinet ad naturam caloris, ille id motu non rectilineo, sed curvo, confuso, & velocissimo particularum minutissimarum ætherearum consistit, adeoque elasticam dilativam expansivam seu rarefacientem vim habet, æther enim in calore expansus propellit corpora vicina ex suo loco, uti id eleganter patet experimento, dum nimirum aqua inclusa æneo vasi, admoto fortiori calore, intus valde incalescens, data apertura instar fontis magna vi prosilit & erumpit. Calor itaque aqvæ simplici superveniens, illi majores vires fœnerat fluidificationem, emollitionem, ac dissolutionem mirum quantum augendo & adjuvando, quare notabile est, solis aquæ calidæ vapori-

bus

bus ossa & cornua durissima emolliri posse in vase destillatorio, quam operationem Pharmacopolæ vocant philosophicam calcinationem; nec ignotum jam amplius curiosis est Papini experimentum, dum carnem ossa, & durissimas res includit vasi, ita coaptato, ne minutissima rima aquæ, quæ in decenti quantitate adjecta fuit, exitum præbeat; leni machina committitur calori, & sic brevi exacto tempore durissima ossa in liquamen gelatinosum ac lentorem fatiscunt, per solam vim elasticam calidæ aquæ, quæ potentissime minutissimos poros subire illorumque centra resolvere valet. Nam omnia corpora resolvi ac emolliri possunt, si ipsis particulæ elasticæ vel beneficio aeris, ignis, vel menstruis subtilissimis impingantur.

§.XVI. Calidæ itaque aquæ usus in medicina egregius est. Extat circa hanc rem insignis locus in *Aetio tetrabil.1. Serm.3.c.165.* aqua inquit calida conducit, ubi oportet excretionem præparare, & ubi quid attenuare diffundere liquefacere, mollire, eluere, concoquere aut discutere volumus. Calida quippe assumpta magna in copia cum tenuium partium sunt, qua data via ruunt, arctissimos poros vi sua elastica subeunt, & ubique sese insinuant, & quaqua versum penetrant, sicque calorem a potu calido assumpto in totum corpus diffundi sentimus: quod si enim sanguis stomacho vicinus a calore aquæ rarefit ac fluidus redditur, lege circulationis non potest non omnis sanguis ad motum aptior evadere, magisque evolvi, non secus ac videmus totum corpus calefieri, si calor externis saltim partibus v.g. pedibus admoveatur.

§. XVII. Præterea calidi potus viscidos quoque & tenaces humores attenuant, colliquant, sicque obstructiones expediunt, & circulationem humorum promovent, quandoquidem talia effluvia actuant & exitant partes tenuissimas sanguinis, & humorum, illisque motum imprimunt, ut

ipsi

ipſi ſpiritus ſic dicti animales exſuſcitati functiones ſuas eo melius abſolvant, hinc ex potu calidæ aquæ hilares & alacres ad ſtudia & res peragendas reddimur, torpor & ſomnolentia diſſipatur, vigiliæ magis procurantur, quæ conſiſtunt in actuoſo & concitatiori ſpirituum animalium motu, & liberiori in partes nervoſas influxu, quare infuſum H. Thee diſſipat ſomnum, vigilias procreat, non ob ſingulares dotes ipſius Thee, qvæ nullo modo in hoc obſervari poſſunt, ſed propter effectum ipſius calidæ aquæ, quamobrem quævis pene herba aquæ calidæ infuſa ſimilem effectum excitat. Motis autem in corpore noſtro ſpiritibus, qui primi ac præcipui reliquorum fluorum motores ac impulſores ſunt, moventur & ipſi, debitumque motum abſolvunt.

§. XIIX. Tandem qvoniam plurimorum morborum ſymptomata, & exacerbationes ſalibus morboſis excrementitiis, illorumqve acrimoniæ adſcribendæ ſunt; potus aquæ calidæ in magna copia aſſumptus non poteſt, quin inſigne levamen ac emolumentum afferat, utpote qui ſalia illa, nimia acredine infenſa, promptisſime diluit, temperat, corrigit, & per congrua evacuatoria, nimirum glandulas ſubcutaneas, ceu per cribrum, eliminat. Qvantus itaq; ſit uſus, & quanta efficacia aquæ calidæ, ſi herbæ talismodi temperatæ medicamentoſæ, uti noſtra eſt, virtutibus impregnetur ac eſſentificetur, quivis qui ingenio pollet, & rerum Phyſicarum ac medicarum parumper gnarus eſt, clarisſime perſpicere poterit.

§. XIX. Pretium autem erit operæ, ſingulatim recenſere eximias illas dotes ac virtutes, quibus donatum eſt noſtrum medicamentum, qvæqve in ipſo obſervationibus curatis annotatæ fuerunt. Nolumus autem autoritate veterum operationis rationem accerſere a qualitatibus illorum primis, qvatuor elementis inædificatis, quæ ſi cura-

tius & libero animo rem ſpectemus, non abſulutæ entitates ſunt ſimplicibus inexiſtentes, ſed potius relativæ potentiæ, & modificationes ipſius materiæ, qvibus medicamenta varios effectus in corpore humano producere valent, pro diverſitate individuorum, nullum qvippe medicamentum agit ratione activitatis, ſed receptivitatis ſuæ, hinc idem pro diverſa conſtitutione humorum, & varietate individuorum diverſisſimos ſolet edere effectus; ſed fons operandi ac indoles noſtri medicamenti ſatius ſupra detecta eſt, partim Chymico igne, partim variorum liqvorum connubio, & inde phænomenorum reſultantium attenta conſideratione, ubi deprehenſum fuit Herbam noſtram calidæ aqvæ communicare ſubtiles, volatiles, ſalinas, alcalinas, cum terreſtribus fixioribus, temperatas tamen particulas.

§. XX. Securisſimus autem modus eſt a poſteriori ſive ab ipſa experientia, optima artis magiſtra, & propriis obſervationibus deſumere medicamentorum vires. Circa hunc modum autem merentur obſervari qvædam regulæ ne res difficultatibus immergatur. Primo optime medicamenti effectum explorare poſſumus, ſi ſingula ſeorſim, nec unum aliis mixtum, in uſum trahatur, unde neſcimus, cui operatio ſit adſcribenda. Improbanda itaq; Medicorum illorum conſuetudo eſt, qvi remediis ſuis quaſi ludunt, & ab uno ad aliud ruunt, mutato quaſi in horam conſilio, ſicqve ſine judicio ſæpe, & ſine arte in curatione progrediuntur, & hinc fit, ut nunqvam medicamentorum vires expiſcari vel firmam ſibi experientiam comparare poſſint, ſed ſemper dubitent, vacillent, errent: deinde idem medicamentum ſimili in caſu, iisdemqve correſpondentibus circumſtantiis, non ſemel, ſed decies, vigeſies, eundem effectum præſtare debet, ſi certi velimus eſſe de ſingulari & ſpecifico effectu.

§. XXI. Sedula itaqve ac ſtudioſa obſervatione annotavimus,

vimus, nostræ plantæ infusum moderatius tamen haustū, digestionem juvare, ac resolutionem ciborū promovere, dum tenacem viscidam amurcam, qvæ glandulas œsophagi, ventriculi, & intestinorum obstipat, fundit atq; abstergit, qvo & melius tunc glandulæ plorare possint liquorem menstrualem, qvi potissime resolutionis ciborum causa est & qvando lympha, cujus soboles est ipsa saliva, & menstrū ventriculi, nimis crassa & inspissata est, infusum Veronicæ illam diluit, attenuat, sicq; cibos fluidos reddit, illorumqve resolutionem adjuvat, qvod exemplo confirmatur Indorū & Japponensium, qvi semper cum cibis aqvam calidam bibunt. Qvin imo ventriculo gratus est omnis calidus potus, ipsoq; gaudet; Coagmentatus namq; est ex meris membranis & tunicis, & hinc a provida naturæ mente intra calidissima viscera positus est, ut ab omni parte blando foveatur calore, qvo eo melius munus suum absolvere possit, quare nihil magis nocet ventriculo, qvam frigus, qvod ut humores facile concrescant, & in lentam abeant pituitā, efficit, hinc à frigido potu inprimis post insignem corporis incalescentia tantā noxa, ipsaq; mors observatura practicis

§. XXII. Qvam gratus ille potus sit ventriculo, seqvens docebit historia, nimirum nuperrima æstate studiosus qvidam, ingente corporis calefactione prævia, magnam cerevisiæ frigidæ haurit qvantitatem, mox debilitabatur & seqventibus diebus dolor ventriculi, vomitus, nausea, cibi fastidium, virium prostratio, calor præternaturalis, urina rubra, ægrum affligebant. Remanebant hæc symptomata per longum temporis spatium, viresq; & solidam partium substantiam notabiliter absumebant, nec deerant Hecticæ signa, discrimen vitæ minantia; sanitati tamen æger restitus est seqventi methodo: primo potum Veronicæ, cum tinctura flor. bellidis assumebat aliqvoties de die, deinde cum cibis & jusculis propinabatur bis de die, essentia balsamica,

mica, composita ex nucista, croco, myrrha, zedoaria, arcano tartari, & spiritu vini tartarisato. Extrinsece ventriculo applicabatur linimentum ex oleo nucistæ, spiritu vini tartarisato, oleo menthæ, camphora, croco, oleo caryophillorum, & balsamo Peruviano, sicqve paucis septimanis elapsis cum morbo rediit in gratiam.

§. XXIII. Porro observavit Præses, nihil magis juvasse febricitantes, tertiana vel qvartana decumbentes, quam si post paroxysmum statim in magna qvantitate hauriant idem infusum, componendo se ad sudorem, qvi si seqvitur, semper levior seqvens est paroxysmus. Consentit hanc in rem *Hippocrates lib. de locis in hominibus c. 88.* qvi febricitantibus suis etiam propinavit, calida, ubi inqvit: Cum lassitudo, febris, & plenitudo detinuerit, multa aqva lavandum, & qvam maxime calefaciendum est, quo calor, aperto per sudorem corpore, exeat, & in potu exhibenda calida. Potus enim calidus in corpus ingestus ex ægro corpore detrahit, sive urinas educat, sive sudorem eliciat, undiqve enim apertum, & respirans corpus ac motum faciet qvod conducit.

§. XXIV. Præterea potus veronicæ singulariter opitulatur phthisicis, & vitio pulmonum laborantibus. Annumeratur a Practicis ipsa veronica inter herbas vulnerarias, & consolidantes, & vix potio vulneraria vel pectoralis in practicorum libris invenitur, qvam non ingrediatur ipsa veronica. Notum est aqvam veronicæ præstabilem opem ferre hecticis, ad præternaturalis caloris & sitis exstinctionem; ejus autem infusum, qvod præter particulas volatiles etiam gaudet amaris, aperientibus, & acrimoniam corrigentibus, longe observatur præstantius, præsertim, si aqva, cui veronica infundenda est, ante cocta sit cum passulis, Cornu Cervi usto, rasura Cornu Cervi, & loco ordinarii potus substituatur hæc potio. Pronuper obser-

obſervavit *Præſes*, puerum, decem annorum, aſthmate pulmonali per aliqvot annos laborantem, cum roncho ac ſibilo, qui in caſſum oppoſitis antea omnibus celebratisſimis pectoralibus, incidentibus, ſulphuratis tandem ſolo potu veronicæ, qvi omni die per aliqvot ſeptimanas hauriebatur, reſtitutus eſt. Porro non ita pridem vir qvadraginta annorum, crasſioris habitus, & hypochondriacæ affectioni obnoxius, mira ſanguinis & humorum exagitabatur ebullitione, cum tusſi pulmonali phthiſin minante, appetitu proſtrato, calore præternaturali, virium dejectione fruſtra datis medicamentis alias generoſis pluribus, tandem convaluit, & vires recuperavit a ſolo potu veronicæ, qvi mox tusſim ſedabat appetitum excitabat, expectorationem juvabat, & præternaturalem calorem compeſcebat.

§. XXV. Certisſimum eſt veronicæ vulgo adſcribi ab omnibus medicis ſingularem virtutem depurandi ſanguinis maſſam, nec hoc citra rationem; virtus hæc depuratoria conſiſtit in eo, ut ſanguis & fluores corporis noſtri ſcoriis ſalino ſulphureis excrementitiis morboſis priventur, ſive illis correctis ac inverſis, ſive per congrua ſua evacuatoria proſcriptis. Utrumqve egregie præſtat infuſum veronicæ, quod acres morboſos ſales temperando diluendo, & ſpiracula cutis renumqve poros blande aperiendo, in ſangvinis impuritatibus ſeu malo ſcorbutico præſentisſimam opem afferre ſolet. Sic veronicæ potu contra ſcabiem & cutis pruritum vix datur remedium præſtantius, depulit felicisſime, aliqvoties Halberſtadii Præſes ſcabiem ſiccam, ægros imo ipſos ſenes infeſtantem diuturnam, ſolo hoc potu largisſime per menſis ſpatium hauſto, ſimilem effectum extrinſecus etiam exercere teſtis eſt ſatis locuples *Simon Pauli in quadripartit. Botan.* qvi ita ſcribit; ingenue fateor, cum aliqvando variis medicamen-

tis adversus crustosam scabiem puerorum usus essem in cassum, me jussisse parentibus aqvæ veronicæ intincta linteamina applicare compressa, ne stillarent suris brachiisqve pueruli ejusdem, meqve sic eum ex voto restituisse pristinæ valetudini.

§. XXVI. Tandem stupendæ virtutis, contra calculosam concretionem celebratur hæc verba a Clarissimis Medicorum. Notabilem de hac re inserit observationem *in Ephemerid. Germ. D. Elsnerus A. I. Decur. 1. Observ. 107* Nimir. Sutoris vidua, qvæ calculum per 16. annos in rene aluit sinistro, qvi tot cruciatibus illam affligebat, ut viribus omnibus absumptis nil nisi sceleton vivum repræsentaret, ob summum cruris stuporem, & renis dolorem in isto latere, per totum illud tempus nunquam dormire potuit. Tandem decoctum veronicæ in magna dosi per aliqvot tempus assumpsit, qvo effecit, ut calculus ad ureteres & tandem ad vesicam protrusus, miseram stillicidio & difficultate urinæ diu vexavit, donec ab assumpto superiori nominato decocto, & ejus fomentatione, natura adhuc dormiens expergefacta maximis & iis conatibus, qvibus alias à fœtu se liberare conatur excitatis, hospitem peregrinum cuspide expulit, qvi tandem vi ab ipsa ægra per collum vesicæ extractus fuit, & qvidem non absqve summa illius læsione & copiosa hæmorrhagia. In colica, calculo & ipsa peste, *Crato trium Imp. Archiater.* plurimi facit hanc herbam, imo vel simplex decoctum veronicæ longe præfert omnibus aliis generosioribus internis medicamentis, contra calculum. Sic observavit *Præses*, Halberstadii fortem infusionem h. veronicæ viro qvinqvagenario colica violenta laboranti, materiam instar spermatis ranarum, innumeris vesiculis constantem per alvum eduxisse.

§. XXVII.

§. XXVII. Nolo jam esse nimis longus in recensendis Veronicæ observatis viribus, & ut rem paucis complectar, & expediam, crebro ac qvotidiano usu observata fuit potio & infusio Veronicæ, idem imo longe præstantius qvid effecisse, qvam ipse potus *Herbæ Thee*, nec singulare, qvid ab hac exspectandum videtur, qvod non idem præstet noster potus. Testatur *D. Præses*, se per integrum annum svavisse hanc potionem loco Herbæ Thee omnibus suis ægris, maximo cum emolumento & nunqvam se noxam ab hac observasse asserit, cum contra herba Thee propter nimiam adstringentem qvalitatem non semel observata fuerit magna peperisse incommoda, præsertim in illis, qvi siccitate nervorum laborant, & spasmodicis contractionibus obnoxii sunt; hinc hypochondriaci & histericæ gravia non semel ab ejus usu experta sunt symptomata, nimirum cardialgias, anxietates præcordiales dolores in abdomine alvi fluxum &c. relatumqve nuper fuit *Præsidi* ex ipso Belgio, plures ex freqventi ejus usu factos fuisse paralyticos & hinc potum Coffee magis ibi æstimari.

§. XXVIII. Ex hisce jam adductis sufficientissime patebit, dari in nostris terris herbas longe salubriores, & præstantiores exoticis illis, qvæ magno pretio ex extremis istis regionibus sibi afferri curant Germani, & qvod Veronicæ nostræ dignitas ipsa herba Thee longe superior sit. Hinc nostra vernacula, qvæ nobis provida mater natura largissime & gratis concedit, ad sanandum merito sufficere debent, ut non opus habeamus, ex dissitis regionibus ignota qvædam ad medicandum repetere.

F I N I S.

COROL.